

ским аспектам, можно предположить, что метод добавленной стоимости будет использоваться и при подготовке решений о капиталовложениях.

Литература

1. Страснер Р. Проблемы управления. — М.: Эконов, 1997.

Поступила в редакцию 3 марта 2001 г.

УДК 331.1:338.12(477)

С.М. Цуркан, економіст, Одес. держ. екон. ун-т

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

С.М. Цуркан. Проблеми використання персоналу підприємств в економіці України. Рассмотрены проблемы, связанные с использованием трудовых ресурсов Украины

S.N. Tsurkan. Problems of the use of factory personnel in the Ukrainian economy. Some problems concerning the use of labour resources in Ukraine are considered.

В сучасних умовах тривалої економічної кризи сформувався комплекс проблем, зв'язаних з використанням трудових ресурсів України. Ефективність використання трудових ресурсів значно погіршилася внаслідок несвочасних виплат заробітної плати працівникам підприємств шляхом заморожування коштів на відповідних рахунках. Причому затримки виплат заробітної плати набули масового і затяжного характеру.

Наступний недолік використання трудових ресурсів полягає в тому, що через значне скорочення виробництва, велика частина працівників підприємств знаходиться в затяжних, часом не на один рік, відпустках без утримання, що по своїй суті є схованим безробіттям, яке складно оцінити кількісно і, відповідно, в результаті згорання виробництва, що придбало масовий і некерований характер, і пов'язаних з цим масових скорочень чисельності персоналу, в країні утворилася досить велика армія безробітних, яка безупинно продовжує рости. При цьому в числі безробітних виявилися люди різних професій, рівня освіти, різного віку. У ситуації, що склалася, статистичні дані про чисельність безробітних в країні ні в якій мірі не слід вважати достовірними, тому що чимала частка безробітних воліє не реєструватися в центрах зайнятості, намагаючись працевлаштуватися самостійно. В зв'язку з цим слід згадати і нереєстровану, неформальну зайнятість — роботу за наймом без трудової угоди, контракту, яка набула сьогодні досить широкого поширення.

Про все це свідчить той факт, що чисельність населення, зайнятого у всіх сферах економічної діяльності, за період з 1991 по 1999 рр. знизилася на 3,2 млн. осіб (з 25,0 у 1991 р. до 21,8 млн. чоловік у 1999 р., тобто на 12,8 %) (табл. 1) [1, 2]. При цьому характерно, що зменшення кількості зайнятих відбулося в галузях економіки при значному рості чисельності зайнятих в інших сферах економічної діяльності. Чисельність зайнятих у галузях економіки скоротилася з 25 млн. до 18,8 млн. осіб, тобто на 6,2 млн. осіб, або на 24,8 %. Чисельність зайнятих в інших сферах економічної діяльності зросла з нульової оцінки в 1991 р. до 3 млн. осіб у 1999 р. Вкрай неоднозначною була динаміка чисельності зайнятих у галузях економіки України. Так, кількість зайнятих в апараті керування, а також зайнятих фінансуванням, кредитуванням, страхуванням збільшилася в 2 рази, а в промисловості скоротилася на 43,6 %, у будівництві — на 56,5 %, у сфері освіти, культури, мистецтва, науки і наукового обслуговування — на 26,7 %.

Внаслідок всього викладеного склалася ситуація, при якій основна маса населення виявилася у важкому матеріальному становищі. В зв'язку з цим за роки кризи в країні намітилися негативні демографічні тенденції, головна з яких — скорочення загальної чисельності населення. Така тенденція намітилася, починаючи з 1994 р.

Так, у 1993 р. населення України становило 52,2 млн. осіб. А на 1 січня 2000 р. ця цифра зменшилася на 2,5 млн. і досягла 49,7 млн. осіб [1, 2].

В результаті важкого матеріального становища, викликаного відсутністю постійного заробітку, а значить і впевненості населення в завтрашньому дні, більшість населення дітородного віку не прагне до народження дітей.

Починаючи з 1991 р. в країні спостерігається негативний приріст населення. Це відбувається внаслідок того, що кожного року, починаючи з 1991 р., дітей народжувалось все менше і менше, а чисельність померлих збільшувалась. У 1991 р. чисельність народжених складала 630,8 тис. осіб, а кількість померлих — 670,0 тис. осіб. У 1999 р. вже відповідно — 389,2 та 739,2 тис. чол. Слід відзначити, що чисельність народжених за період 1991 — 1999 рр. дуже різко зменшилась. І як наслідок, природний приріст населення у 1998 р. складав від'ємне значення — 350,0 тис. осіб [1, 2].

На сьогоднішній день переважають родини, в яких є всього лише одна дитина. Середня кількість дітей, народжених жінкою за все життя, знижується, наближаючись до 1. Так у 1991 р. жінка за все життя народжувала 1,7 дитини, у 1998 р. цей показник склав 1,2 дитини, тобто зменшився на 29,4 %. Згодом це призведе до значного постаріння населення, що чревате соціально-економічними наслідками, оскільки турбота про непрацююче населення ляже тяжким тягарем на працездатне. Цей факт підтверджують і статистичні дані. У 1991 р. чисельність пенсіонерів становила 13084 тис. осіб, або 25,2 % населення країни, тобто практично кожен четвертий житель країни був пенсіонером. У 2000 р. чисельність пенсіонерів збільшилася в порівнянні з 1991 р. на 11,1 % і склала 14530 тис. осіб, або 29,2 % від загальної чисельності населення [1, 2]. Таким чином, у 1999 р. практично кожен третій житель країни був пенсіонером.

Таблиця 1

Чисельність населення України, зайнятого у всіх сферах економічної діяльності

Сфери діяльності:	Кількість зайнятих (по роках), млн. осіб									
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
Всього зайнято (без тих, що навчаються)	25,0	24,5	23,9	23,0	23,7	23,2	22,6	22,3	21,8	
У галузях економіки:	25,0	24,0	23,4	22,2	22,0	20,9	20,2	19,4	18,8	
Промисловість	7,8	7,4	7,0	6,3	5,8	5,3	5,0	4,7	4,4	
Сільське і лісове господарство	4,9	4,9	4,9	4,8	5,3	5,1	5,0	5,0	4,9	
Будівництво	2,3	1,9	1,8	1,6	1,5	1,4	1,3	1,1	1,0	
Транспорт і зв'язок	1,8	1,6	1,6	1,5	1,5	1,4	1,3	1,3	1,2	
Торгівля, суспільне харчування, матеріально-технічне обслуговування і збут, заготівля	1,9	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5	1,5	1,4	1,5	
Житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	
Охорона здоров'я, фізкультура і соціальне забезпечення	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	
Освіта, культура, мистецтво, наука і наукове обслуговування	3,0	2,8	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	2,3	2,2	
Фінансування, кредитування і страхування	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	
Апарат органів державного і господарського керування кооперативних суспільних організацій	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	
Інші галузі	0,2	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	
В інших сферах економічної діяльності	0,0	0,5	0,5	0,8	1,7	0,5	2,4	2,9	3,0	

За останні роки значно погіршилося харчування населення за рахунок зниження кількості споживання основних продуктів харчування: споживання м'яса і м'ясних продуктів скоротилася з 65 кг на душу населення в 1991 р. до 33 кг у 1999 р., тобто в два рази; молока і молочних продуктів — з 346 кг на душу населення в 1991 р. до 210 кг у 1999 р.; яєць — з 256 шт. на людину в 1991 р. до 163 шт. у 1999 р.; риби і рибопродуктів — майже в 2 рази (з 12,2 кг у 1991 р. до 7,2 кг у 1999 р.). Таку нестачу продуктів населення намагалось компенсувати більш дешевими продуктами харчування, такими, як картопля, овочі. Це привело до скорочення споживання всіх основних мікро- і макроелементів на душу населення. На підставі цих даних можна зробити висновок про погіршення здоров'я населення, зниження функцій імунної системи.

За прогнозами фахівців, зменшення чисельності населення України, що почалося під впливом соціально-економічної кризи, буде продовжуватися і протягом наступних трьох десятиліть. Згідно з прогнозом, за умови збереження повікової інтенсивності основних демографічних процесів на рівні 1996 р., чисельність населення України до 2026 р. може скоротитися до 36,8 млн. осіб (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Чисельність населення на початок 2001 — 2026 рр. за різними варіантами прогнозу

Варіанти прогнозу	Чисельність населення (по роках), тис. осіб					
	2001	2006	2011	2016	2021	2026
При збереженні умов 1996 р.	48852	46630	44323	41836	39158	36803
Песимістичний	48692	46313	44135	41982	40027	38255
Середній	49034	47216	45841	44533	43296	42122
Оптимістичний	49374	48150	47333	46572	45923	45452

Звичайно ж, не можна заперечувати наявності в економіці попиту на робочу силу (табл. 3).

Таблиця 3

Попит на робочу силу та її пропозиція на ринку праці, тис. осіб (на 1 січня)

Роки	Кількість зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю			Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць			Навантаження на одне робоче місце-вакансія (осіб)		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Всього	677,9	1039,3	1204,6	34,8	34,6	50,7	20	30	24

Так, на 1 січня 1998 р. така потреба в цілому по економіці складала 34,8 тис. осіб, але на 1 січня 2000 р. ця цифра збільшилася на 45,7 % і склала 50,7 тис. осіб. Причому, якщо на 1 січня 1998 р. велика частина працівників була необхідна підприємствам державної форми власності (20 812 осіб або 59,9 % загальної потреби), то на 1 січня 2000 р. найбільша потреба у працівниках була на підприємствах колективної форми власності — 24 970 осіб або 49,3 % від загальної потреби.

Якщо порівнювати ці показники з показниками чисельності офіційно зареєстрованих безробітних за ті ж періоди, то теоретично можна було б припустити, що потреби в робочій силі цілком могли б бути задоволені. Однак на сьогоднішній день в країні не розвинутий у достатній мірі ринок робочої сили. Але навіть при наявності вакансій, наприклад, на державних чи колишніх державних підприємствах, мало кого приваблює перспектива невиплати заробітної плати [2].

За прогнозами фахівців протягом найближчих декількох років напруженість на ринку праці буде залишатися. Зменшенню пропозиції робочої сили буде сприяти очікуване до 2002 р. збільшення ВВП. Однак чисельність схованого безробіття до 2002 р. імовірно все ще буде залишатися практично незмінною [4].

Для виходу із ситуації, що створилася, Президентом та Урядом нашої держави розробляються та видаються відповідні закони, накази та законодавчі акти. Наприклад, Президентом видані: Указ від 25 грудня 2000 р. № 1375/2000 "Про Концепцію дальшого реформування оплати праці в Україні", Указ від 30 грудня 2000 р. № 1396/2000 "Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей", 12 січня 2001 р. вийшла Постанова Кабінету Міністрів України № 14 "Про розміри державної допомоги сім'ям з дітьми у 2001 р.", якою підвищені суми по 11 видах допомоги сім'ям з дітьми. Розроблено і затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2001 р. № 40 Типове положення про молодіжний центр праці. 7 лютого 2001 р. вийшла Постанова Кабінету Міністрів України № 134 "Про впорядкування умов оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери" та багато інших.

Література

1. Статистичний щорічник України за 1995 рік / М-во статистики України. — К.: Техніка, 1996.
2. Статистичний щорічник України за 1999 рік / Держкомстат України. — К.: Техніка, 2000.
3. Демографічні проблеми України до 2026 р. / Сташенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А.; НАН України, Ін-т економіки. — К., 1999.
4. Кузнецова Я.Р. Визначення потреби в нових робочих місцях // Економіка України. — 1999. — № 9. — С. 30 — 37.

Надійшла до редакції 18 січня 2001 р.